

RÁKÓCZI SZEGEDEN

A fejedelem Szeged alá érkezésének 250. évfordulójára

Holnapután, július 20-án lesz 250 esztendeje, hogy Rákóczi Ferenc seregeivel Szeged alá érkezett. A várat osztrákok és zsoldjukban álló délvidéki rác határőrök tartották megszállva. A város megmaradt népe ezek szanyargatásait szenvedte, s főlsszabadtóként várta Rákóczit és a kicsit szegedinek is tartott Vak Bottyán szabadságharcos csapatait, köztük a Rákóczihoz szökött s szülővárosuk főlsszabadítására érkező szegedieket is.

Szeged ostroma, bár sikertelen volt, s később stratégiai szempontból sürgetőbb feladatok miatt abbahagyta, a Rákóczi-szabadságharcnak, de méginkább Szeged történelmének fontos fejezete. Szeged népe számára szimbóluma lehet ez a történelmi esemény a Rákóczi-szabadságharcnak általában, s ezekben lelkesen, szép számban résztvevő szegediek példája ma is buzdíthat bennünket hazánk áldozatos szeretetére, szabadságának és függetlenségének megvédelmezésére.

Igy emlékezzünk ma eleink hősi szabadságharczóira.

Banner János:

RÁKÓCZI SZEGEDEN

Részletek a szerzőnek a Csengery emlékényben (1926) használt címmel megjelent tanulmányából.

A várat Globitz Ferenc János tábornok védelmezte 400 császárral és a bentszorult, részükre is megbízhatatlan ráccokkal. A megérkezett 50 bombavető azonban sok kárt nem csinált az erős várból. »Melynek belől földdel tömött falai, jókarban lévő tornyai, árka és fedett útjai voltak.« Emiatt nem is kellett volna a megadásra gondolni; de az élelem fogytán volt, a sebesültek és halottak száma mindegyre szaporodott, a bentlők egyrésze megszökött s a rákok árulást készítették elő. Globitz már tárgyalásokra gondolt, mikor Rákóczi az ostromot váratlanul abbahagyta...

Szegedet tehát megmentették a császáriak részére az egymást ker-

gető események s a Rákóczi lelkismeretének szava. Bizonyos, hogy az események torlódásának kevesebb része volt az ostrom abbahagyásában, mert ezek miatt aligha hagyta volna abba a már csaknem teljes eredménnyel kecsegtető munkát. De a töröktől Temesvárról visszaérkezett követség hírei elvették a kedvét a további ostromtól. Embereit feláldozni csak azért, hogy a vár a két vetélkedő közt a harmadiknak, a kényelmesebb szemlélő törökök kezébe jusson, valóban nem volt érdemes. De ennek a belátása olyan politikai érettségről s olyan mélyen érzett hazaszeretetről tanuskodik, hogy minden idők vezető férfiai példát vehetnének róla. A török a követségnek kereken kijelentette, hogy ha Rákóczi a várat elfoglalja, azonnal tartozik azt a

basának átadni, mert a szultán a karlovi békekében Szegedről a király javára mondott le. Nem volt más választás, mint két ellenség közt a maga embereinek kímélése.

De a többi esemény sem volt közömbös az országra nézve. Hét nappal a Palánk elfoglalása után értesült Rákóczi arról, hogy az erdélyi rendek Gyulafehérvárról fejedelemmé választották.

Utolsó ténykedése Szegeden a vallásszabadságról szóló rendelet kiadása volt. Ebben a rendeletben visszatérőzödik az a szellem, amely a fejedelemmel már a megalakuláskor jellemezte. Az a szellem, amely elsőnek iktatta törvénybe a teljes vallásszabadságot.

Ez a rendelet augusztus 12-én kelt s a fejedelem még az nap elhagyta Szegedet, amely

július 20-tól augusztus 12-ig központja volt a felkelésnek s székhelye a fejedelem tábori udvarlásának.

Szeged neve még sokat szerepelt a szabadságharc idején, de a várból a kurucok urak sem lettek. Más emberek ültek benne, akik idegen érdekek szolgálatában állottak és soha sem tudták átérzeni azt a fenséges gondolatot, amelynek szolgálatában az ország legzadagabb főura hazatér bújdosóvá lett. Vele itt csak azok éreztek, akik maguk is számtalanszor váltak az idegenek üldözése következtében földönfutókká. Vele érzett Alsó- és Felsőszeged népe, amely legedába foglalta a fejedelem alakját, akiről máig is csak homályos sejtései vannak, s akinek legedás alakja éppen ezért örökre élni fog közöttük.

Rákóczi Ferenc:

SZEGED OSTROMA

Részlet Rákóczi Emlékirataiból. Vas István fordítása francia eredetiből (1951).

Az egész menet alatt, miközben a Duna folyását követtem Titelig és a Tisza mellett újra felhaladtam Szegedig, nem láttunk ellenséget; a rákok mind elmenekültek török földre. Csapatunk mindenféle barokból nagy zsákmányt szereztek. De sokat szenvedtek a nagy nyári hőségtől, a nyolc és tízenkét óras menetektől az égő homokban és a vízhiánytól is, minthogy nem mindig tudtuk a Duna kanyarait követni. Végül megérkeztem Szegedre és miután körülzártam, epelázbába estem. A nagy fáradtságtól estem ebbe a betegségbe, mert csapataimat tanítottam menetelni, csatarendbe állni, táborozni, táborverésről kijelöltem az öröket és éjjel előtt körüljártam őket. Már nagyon beteg voltam, amikor parancsot adtam a várhoz szorosan hozzáépült város megtámadására. Ez a város a Tisza-parton lakó rókok legbiztosabb menedéke volt. Rohammal bevettük, kizsákmányolták, felégették: ennél többet józan észszel nem is remélhettem. Tüzérségem néhány napja késett, betegségem rosszabbodott. Szállásom egy kicsi, behúzat nélküli sátor volt, melyet átjártak a nap sugarai. Ágyam kizsáradt fűvel töltött, földre vetett zsalmazsák volt. Igaz, hogy a háború óta nem is aludtam más ágyon és mindig ruhástól feküdtem le. De a betegség legyűrt, állandóan égő szomjúság gyötört és csak a Tisza vizével olthatam, márpedig ez a fekete és sűrű víz büzlött a sártól és a haltól, mellyel annyira tele volt, hogy nem is lehetett meríteni belőle anélkül, hogy halat ne fogott volna az ember. Mind e kellemetlenségén kívül a fő között

még egy nagy zöld pókfajta is tanázott, melynek csipése olyan mérges volt, hogy megdagadt tőle az ember teste és éles fájdalom kínoztta. Egy tüzetiszem egyszer lenyelt egy ilyen pókot és belehalt. Orvosom nem volt, mert francia sebészetet Temesvárra küldtem, hogy tolmácsul szolgáljon egy nemember mellett, akinek útján megkértem a pasát engedje meg a törököknek, hogy élelmiszert hozzanak a táborba és távolítsa el a határról az odamenekült rákokat, nehogy visszatérhessenek. Meg kellett várni egy német orvos érkezését, akiért elküldtünk a hat-hét nap távolságra fekvő hegyvárosokba. Amikor megérkezett, a környezetem intett attól, hogy bevegym orvoságait, mert mérgezéstől félték. De mint-hogy a testemben amúgy is benne lévő mérge elegendő volt megöléssemre, volt annyi lélekjelenlétem, hogy a biztos bajjal szemben előnyben részesíttem a bizonytalant, annyival bizonytalanabbat, mint-hogy ez a luteránus orvos már megtelepedett a városban és jól ismertem a háború előtt is. Mint-hogy nagyon ügyes volt, hamarabb gyógyított meg, mint ahogy reméltük. Ugyanebben az időben levelet kaptam Bercsényi gróftól, s hozzácsatolva a kalocsai érsektől, aki második megbeszélést kért, Lipót császár részéről új ajánlatokkal. Megkönnyebbültem használtam fel ezt az alkalmat arra, hogy abbahagyjam a terrasos falakkal, erős tornyokkal, árkokkal fedett úttal kerített vár bombázását, mert a négyszáz némettel együtt odazárt parancsnok nem olyan kedélyű volt, hogy megadta volna magát annak az ötven közepes bombának a durranására, amelyet én a várra vettem volna.

Osztrovszky József:

A szegedi nép hite Rákóczi visszatérésében

Szeged 48-as képviselője a Szegedi Híradó 1955. évi 237. számában megjelent cikkéből.

A szegedi nép sohasem hitte Rákóczi halálát. Meg volt győződve, hogy él és még visszatér hazájába. 1849-ben, midőn Kossuth Szegedre volt menendő, egy alsótanyai 80 éves agg parasztagazda jelent meg e sorok írójánál ezzel a kérdéssel: igaz-e uram, hogy Kossuth Szegedre jön? Igaz — feleltem. Hát aztán az úr ismeri-e Kossuthot? Hogyne, igen jól ismerem. Mire az öreg ama szánakozó mosollyal, amely az avatatlannal szemben a biztos tudást jellemzi, mondá: de hiszen uram, nem Kossuth az, aki jön, hanem Rákóczi Ferenc. Megjegyzésemre pedig, hogy Rákóczi már 110 év előtt meghalt Törökországban, az öreg egész lényében átszellemülten viszonázta: De uram, nem halt meg Rákóczi... Mikor kibújdósott az országból, megfogadta, hogy visszajön még. Most hát eljött. Hanem hát az urak hadd nevezék Kossuthnak, de azért Rákóczi az.

Ily erős hittel szemben persze nem volt mit felelnem. Az öreg pedig e szavak után: hát csak azért jöttem be a tanyáról, hogy ezt megmondjam — minden jót kívánva eltávozott.

Hogy Rákóczi visszaszajóvetelének rendíthetetlen hite él az alföldi magyar népben, erről többször is volt alkalmam meggyőződni. Így többi között az 1844. tavaszán egy jóbarátommal Terváron volték, hol birtoka volt. A község lakói tömegesen magyarok, Emilitett barátom lévén az egyedüli úri birtokos ott, valahányszor Szegedről — ahol lakott — átrándult Tervárra, az ottani gazdák, mint-hogy szerették, egy kis bizalmas beszélgetésre meg szokták látogatni. Ekkor is néhány gazda jött oda. Szép idő lévén, az udvaron pipaszó mellett folyt a beszéd, Esthajnal felé a legelőről betért lovak között néhány márciusi csikó is volt. Ezeket Kisguczi József községbeli gazda meglátva, azt mondá: nézzük meg, van-e a csikóknak lófoguk? Erre meg-

vizsgálván a csikók száját, úgy találták, hogy mindegyiknek lófoga van, amin nagyon örülni látszottak. Kisguczi pedig mintegy diadalérzettel beszélt el, hogy az előbbi héten több térvári gazdatársával vásárbán lévén, Zentán a bácskai gazdák mondták, hogy náluk az idén a csikók mind lófoggal ellettek. Itthon aztán megnevezén saját csikóikat, hasonlóan tapasztaltak s íme — úgymond — hálá Istennek, ezeknek is itt lófogai vannak.

Kérdésünkre pedig, hogy mi különös van abban, ha a csikóknak lófoguk van? — mindnyájan csodálkozni látszottak azon, hogy ilyet még kérdezzin is lehet — Kisguczi azt válaszolá: Hát az urak nem tudják azt, hogy Rákóczi Ferenc, mikor elbújdósott, azt monda: ne bússuljatok! visszajövök még. Akkorra várjatok, mikor a csikók lófoggal elletnek. Azokon verjük majd le a németet.

S mily csodás találkozás a véletlennek a szabadságharcban ugyane csikókon aratták a dicsőséget huszáraink!

JUHÁSZ GYULA:

Jön a vonat...

A költőnek ezt az elfelejtett, kötetlen még meg nem jelent versét a „Szeged és Vidéke” 1906. október 28-i számából, a Juhász Gyula összes verseinek kritikai kiadását készítő munkaközösség eddigi anyaga alapján közöljük. E szöveget Rákóczi hamvainak hazahozatala alkalmából írta a fiatal költő.

Nagy idegenből honi földre

vágtat

Fekete éjszakában a vonat,

Mely hozza büszke, fölújjangó

gyászszalaggyászat,

A fejedelmet, a nagyságosat.

Jön a vonat. Nagy vörös szeme

lángol,

Mint forradalom szent üszke,

lobog,

Hosszan, gyönyörrel fölír a

határon,

Köszöntik a virrasztó városok!

Jön a vonat. Az új hajnalra

várva

Egy láthatatlan szellem vezet,

Fölötte hősi árnyak seregi

Es őszi éjjel csillagos palástja.

Igy hozza hozzánk gyászpompás

vonatját

Újjongva, sirva a — magyar

Szabadság!

Rákóczi az irodalomban

Szítás Ilona: II. Rákóczi Ferenc a magyar irodalomban. Bp. 1937.

Kohlmann Dezső: II. Rákóczi Ferenc a magyar irodalomban. A zombori áll. főgimn. életrajza. 1903/07. évr. Zombor, 1907. 22-41. lapokon.

Lukácsy Sándor: Rákóczi és kurucok a magyar irodalomban. Csillag, 1953 június, 6. évf. 6. sz. 879-894. lapokon.

Esze Tamás: Rákóczi alakja a magyar irodalomban. Szabad Nép, 1953 június 9.

Péter László: Rákóczi a népköltészetben, Délmagyarország, 1953 június 14.

Vas István: Rákóczi, az fró. Caillag, 1953 július, 6. évf. 7. sz. 1033-1040. lapokon.

Tolnai Gábor: Rákóczi Ferenc, az fró. Magy. Tud. Akad. I. oszt. közl. 1954. 5. köt. 1-4. sz. 219-234. lapokon.

Ezt az oldalt a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat megyei irodalmi szakosztálya állította össze Péter László vezetésével.

Bújdósó ének

Szegvári népköltemény

Megjárom a hadak útját,
Nem tartottam lovam száját!
Nem tartottam lovam száját,
Most siratom magam baját.

Ihol késő most bánkódni.
A harc után hadat vágni.
Megyek messze Rákóczival,
Szívem tele bajjal, búval.

Búval vagyok bővelkedő,
Sok nyomorúság-szenvedő.
Elhagylak én, áldott haza,
Nem láthatlak soha, soha!

Harcoltam én a hazáért,
A haza szabadságáért.
Most bújdósás a kenyerem,
Sós a könnytől, mikor eszem.

Reizner János:

Szegediek Rákóczi seregében

Részletek városunk történetírójának „Szeged története” című munkájából (1899).

A KÜLÖNBÖZŐ HADTESTEK-BEN és csapatokban majd mindehütt voltak szegediek, kik külön századokat képeztek; s külön zászlójuk vala. Vitézségüket és hűségüket a jelentésekben gyakorta emlegetik, s a szegedi századok hiányát egyik-másik vezér több alkalommal sajnálattal panaszolta.

A szegediek közül sokan Botyán János seregéhez szegődtek, kit még a régi időkben ismertek, mert hisz 1692-ben mint „mező-szegedi substitutus kapitány” közöttük élt és rokonszenűket nyerte meg. Botyán seregében a „szegedi hadak”-nak szép szerepük volt. A naszádokat, sajkákat ők kezelték. Hidakat ők kötöttek, vízi szállításokat eszközölték. A többi közt az imsiódi sáncoknál magukat ki is tüntették. Egyik tisztjük a vakmerőségeiről hírhedt szegedi Kis Miska volt, ki az 1706. évi október 22-iki mádi éjjeli utcai harcban esett el. A „szegedi hadak” ezen csapatában nagy veszteséget szenvedtek. Még zászlójuk is az ellenség birtokába került. Az Esze Tamás vezetése alatt álló „szegényparaszti” népfelkelő sereg nem ily hadakozásra való volt.

BERCSÉNYI SEREGÉBEN is Ersekújvár körül két zászló alatt 250 szegedi szolgált hűségesen, noha igen ritkán jutott zsoldhoz. Tornóczon és Nyitrán, Ocskay híres „rongyos czeré”-ben, mely mint a villám csapdosott be Ausztriába, a szegediek 3 zászló alatt harcoltak. E századok tisztjei is szegediekből teltek ki, mint a Bercsényi egyik leveléből kitetszik.

De még az Illosvay Imre zászlói alá egybegyűlt Pest-Pilis-Solt vármegyei felkelő seregben is — melytől fel-

jobbára Körös és Kecskemét körül táborozott — igen sok szegedi volt és összesen 8 zászló alá voltak beosztva. A kisebb guerrilla harcokat, a „portázást” igen szerették. El-el szegédtek, meg-meg fogatkoztak, úgy hogy néha alig volt 200 együtt, de azután ismét összeverődtek és kitartottak.

Andrássy István és Vass Ádám seregében is a szegedi hajdúk külön csapatot képeztek. Gundelfinger Dániel ezredeshez is sokan kerültek, ami egy csöppet sem volt nyílt. Az idegen hangzású név végletlenül elkedvetlenítette őket, úgy, hogy egészen megváltoztak és jó hírnevük is némi homályba borult. Nem is késett ezt Bercsényi felhívni, ki a szegedieknek még igen jó hasznát vette, míg most minden látszat és eredmény nélkül Körös és Kecskemét nyelte el őket.

SZÜCS JÁNOS EZREDEBEN is voltak „szegedi hadak”, valamint a barábtól let, kurne és épp azért „dervis generalisnak” is nevezett Andrássy Miklós felkelő seregében is nagy számmal verődtek össze. Ezek mindenféle barangoltak és önálló kalandozásokba bocsátkoztak.

Mindezeknél volt még különálló önkényes szabadesapatok is. Ezek közül említhetjük szegedi Nagy István „volontier hadnagy” csapatát.

SZÓVAL: SZEGED ÖSSZES fegyverfogható népe mind részt vett a nagy és dicsőséges nemzeti küzdelemben. Egytől-egyig támaszai, bajnokai voltak a szabadságharc ügyének. Szeged népe a haza védelmében már ekkor is oly részt vett ki magának, aminek nagyobb, jelentősebb, egyetlen város sem művelhette volna.

Kálmány Lajos:

Rákóczi örökéletűségéről

Részlet a „Történelmi énekek és katonadalok” címmel 1952-ben megjelent gyűjteményben közzétett cikkéből, melyben a Rákóczi-sírató népi voltáról vitázott a Thaly-pör kapcsán.

Nagy bajban vannak a cikkírók ama kijelentéssel, hogy Rákóczit nem siratja a nép, míg haláláról meg nem győződött. Még arra is vetemednek, hogy én mindennáron el akarom vitatni a néptől a Rákóczi-síratást, „szívének-lelkének ez őszinte és igaz meg-

nyilatkozását.” Isten ments! hogy még ilyenre gondoljak is! Miféle nyilatkozat ez? Működésem azt mutatja, hogy időt, fáradságot, anyagi áldozatot sem kímélve a nép kincseinek megmentésére; de eme gyanúsítással nem is foglalkozom tovább. Amit én hirdetek, az a tanulmányomból merítem: volt idő, mikor a nép sirathatta Rákóczit, de ez az idő századunk első évtizedének második felébe esik, nem a megelőző századokba,